

Ηθική. Περιοδικό φιλοσοφίας

Αρ. 18 (2024)

Περιβαλλοντικοί πρόσφυγες: Η υπόθεση του
Ioane Teitiota κατά Νέας Ζηλανδίας

Ιωάννης Λαδάς

doi: [10.12681/ethiki.37985](https://doi.org/10.12681/ethiki.37985)

Βιβλιογραφική αναφορά:

Λαδάς Ι. (2024). Περιβαλλοντικοί πρόσφυγες: Η υπόθεση του Ioane Teitiota κατά Νέας Ζηλανδίας. *Ηθική. Περιοδικό φιλοσοφίας*, (18), 20–27. <https://doi.org/10.12681/ethiki.37985>

Περιβαλλοντικοί πρόσφυγες: Η υπόθεση του Ioane Teitiota κατά Νέας Ζηλανδίας

ΙΩΑΝΝΗΣ ΛΑΔΑΣ

Περίληψη: Ο Ioane Teitiota, με καταγωγή από τη Δημοκρατία του Κιριμπάτι, ζήτησε άσυλο στη Νέα Ζηλανδία, υποστηρίζοντας ότι τόσο ο ίδιος όσο και η οικογένειά του αναγκάστηκαν να εγκαταλείψουν την Ταράουα, εξαιτίας της σημειούμενης περιβαλλοντικής διατάραξης, η οποία έθετε σε κίνδυνο τη ζωή τους. Το γεγονός αυτό και οι πραγματοποιηθείσες ενέργειες για την αναγνώρισή του ως περιβαλλοντικού πρόσφυγα είχαν ως αποτέλεσμα να δοκιμαστούν τα όρια του διεθνούς δικαίου και να αποκαλυφθούν τα κενά, αναφορικά με την προστασία των ανθρώπων που πλήττονται από τις επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής. Αν και η υπόθεση δεν έληξε θετικά για τον Teitiota, χαρακτηρίστηκε ορόσημο, καθώς αποτελεί ένα σημαντικό βήμα και συνεισφέρει στη νομολογία για τα δικαιώματα των περιβαλλοντικών προσφύγων. Υπό το πνεύμα αυτό, στο ανά χείρας άρθρο αφενός εξετάζεται η περίπτωση του Ioane Teitiota και αφετέρου επιχειρείται η ηθική της αξιολόγηση.

Λέξεις-κλειδιά: Περιβαλλοντικοί πρόσφυγες; Περιβαλλοντική ηθική; Κλιματική αλλαγή; Μετανάστευση

Εισαγωγή

Ο Ioane Teitiota, με καταγωγή από τη Δημοκρατία του Κιριμπάτι, ζήτησε άσυλο στη Νέα Ζηλανδία, υποστηρίζοντας ότι τόσο ο ίδιος όσο και η οικογένειά του αναγκάστηκαν να εγκαταλείψουν την Ταράουα, εξαιτίας της σημειούμενης περιβαλλοντικής διατάραξης, η οποία έθετε σε κίνδυνο τη ζωή τους. Η κατάσταση του Teitiota εμπίπτει στον ορισμό που είχε δώσει, πριν από περίπου 40 χρόνια, ο Essam E. Hinnawi για τους περιβαλλοντικούς πρόσφυγες,¹ οι οποίοι σήμερα ορισμένες φορές συγχέονται με τους περιβαλλοντικούς μετανάστες. Βέβαια, η εύρεση της σωστής ορολογίας έχει προκαλέσει αρκετές συζητήσεις και έχει καταστεί σημείο αντιλεγόμενο, καθότι από ορισμένους επικρίνεται η χρήση του όρου «πρόσφυγας» και προβάλλεται η χρήση του όρου «μετανάστης». Ως εκ τούτου, οι δύο όροι συγχέονται και χρησιμοποιούνται αδιακρίτως. Έτσι, για την ίδια υπόθεση γίνεται λόγος για περιβαλλοντικούς/κλιματικούς πρόσφυγες και περιβαλλοντικούς/κλιματικούς μετανάστες. Η σύγχυση αυτή πηγάζει εν πολλοίς από τη Σύμβαση για το καθεστώς των προσφύγων, η οποία υιοθετήθηκε το 1951, πριν δηλαδή από 72 χρόνια. Και αυτό γιατί στη Σύμβαση της Γενεύης υπάρχουν δύο βασικές προϋποθέσεις για να αιτηθεί ένα άτομο το καθεστώς του πρόσφυγα: πρώτον να έχει βάσιμο φόβο δίωξης και δεύτερον να θεμελιώνει τον ισχυρισμό αυτό σε ένα από τα ακόλουθα: φυλή, θρησκεία, εθνικότητα, συμμετοχή σε συγκεκριμένη κοινωνική ομάδα και πολιτικές απόψεις.² Θα μπορούσαμε, όμως, να εντοπίσουμε στοιχεία «δίωξης» στην περίπτωση των περιβαλλοντικών προσφύγων; Μήπως θα μπορούσαμε να μιλήσουμε για παθητική δίωξη; Ή μήπως θα έπρεπε να αναθεωρηθεί η εν λόγω Σύμβαση ώστε να περιληφθούν σε αυτήν και οι άνθρωποι που πλήττονται από τις φυσικές καταστροφές και η μοναδική λύση για την επιβίωσή τους είναι η αλλαγή του τόπου κατοικίας τους; Ο εισηγητής της ηθικής ως κλάδου

της φιλοσοφίας αναφέρει ότι πολλά από τα προβλήματα που αντιμετωπίζουμε οφείλονται στο γεγονός ότι δεν δίνουμε τους σωστούς ορισμούς των πραγμάτων.³ Κατά τον Σωκράτη, όταν δοθεί ο σωστός ορισμός του προβλήματος, θα υπάρξει και η λύση του. Συνεπώς, είναι αρκετά σημαντικό να πραγματοποιηθεί ξεκάθαρος διαχωρισμός των ανωτέρω όρων, για να μην οδηγούμαστε σε παρερμηνείες.

Στο ανά χειράς άρθρο εξετάζεται —σε βάθος και αναλυτικά— η περίπτωση του Ioane Teitiota μεν και επιχειρείται η ηθική της αξιολόγηση δε. Στο πλαίσιο αυτό, ερευνάται το ιστορικό της υπόθεσης και τα ζητήματα που τέθηκαν καθ' όλη τη διάρκεια εξέτασής της. Επιπλέον, αποτιμάται κριτικά η απόφαση της Επιτροπής Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του Ο.Η.Ε. και διερευνάται εάν διευκολύνει παρόμοιες αιτήσεις «ασύλου» με στόχο τη δημιουργία ενός καθεστώτος προστασίας για τον αυξανόμενο αριθμό ανθρώπων που εκτοπίζονται εξαιτίας της κλιματικής κρίσης.

Η απόφαση του Ioane Teitiota να εγκαταλείψει τη Δημοκρατία του Κιριμπάτι

Ο Ioane Teitiota διέμενε στην Ταράουα της Δημοκρατίας του Κιριμπάτι, μίας νησιωτικής χώρας στον Ειρηνικό Ωκεανό, που περιλαμβάνει 33 νησιά και έχει πληθυσμό περίπου 119.000 κατοίκους. Οι περιβαλλοντικές συνθήκες στην περιοχή είναι διαρκώς επιδεινούμενες και η κατάσταση έχει γίνει ασταθής λόγω της ανόδου της στάθμης της θάλασσας —η οποία καθιστά αδύνατη την εξεύρεση ασφαλούς κατοικίας και καλλιεργήσιμης γης—, της διάβρωσης της ακτογραμμής και του εδάφους, της επισιτιστικής ανασφάλειας, των καταστροφικών πλημμυρών και των συνεπαγόμενων κοινωνικών εντάσεων. Στα παραπάνω επιβάλλεται να προστεθεί το μολυσμένο νερό από τα λύματα, καθόσον δεν υπάρχει καλό δίκτυο αποχέτευσης, σε συνδυασμό με τις λοιπές μολυσματικές ασθένειες. Επομένως, αν και η κλιματική αλλαγή συχνά περιγράφεται ως μια διαδικασία βραδείας έναρξης με επιπτώσεις στο μακρινό μέλλον, το νησιωτικό έθνος του Ειρηνικού έχει ήδη αρχίσει να βλέπει τις συνέπειές της.⁴

Τα ανωτέρω είχαν σοβαρά επακόλουθα στην ποιότητα ζωής του Teitiota και της σύζυγου του και τους οδήγησαν, το 2007, στην απόφαση να εγκαταλείψουν την εστία τους και να μετακινηθούν στη Νέα Ζηλανδία, όπου αφενός κατάφεραν να εξασφαλίσουν την απαραίτητη άδεια εισόδου (βίζα) και αφετέρου να καλύψουν το κόστος της αγοράς των αεροπορικών εισιτηρίων. Στη Νέα Ζηλανδία ο Teitiota απέκτησε δύο παιδιά —τα οποία, ωστόσο, δεν δικαιούνταν ιθαγένεια— και είχε μία φυσιολογική ζωή ως «οικονομικός μετανάστης». Το πρόβλημα προέκυψε όταν έληξε η άδεια παραμονής του και παρέλειψε να την ανανεώσει εγκαίρως. Κατόπιν τούτου, από τις 3 Οκτωβρίου 2010 διέμενε στη χώρα χωρίς άδεια παραμονής —υπό τον φόβο της απέλασης— και έπρεπε να επιστρέψει πίσω στη Δημοκρατία του Κιριμπάτι.⁵

Το αίτημα ασύλου του Ioane Teitiota ως «περιβαλλοντικού πρόσφυγα»

Ο Teitiota, η σύζυγός του και τα παιδιά τους είχαν φτάσει σε αδιέξοδο όσον αφορά το νομικό καθεστώς παραμονής τους στη Νέα Ζηλανδία. Για τον λόγο αυτό, προσέλαβαν έναν ακτιβιστή δικηγόρο, τον Michael Kidd, ο οποίος αποφάσισε να ζητήσει άσυλο για τον Teitiota με εναλλακτικό τρόπο και δη ως περιβαλλοντικού πρόσφυγα. Το αίτημα ασύλου υποβλήθηκε, σύμφωνα με το άρθρο 198 του νόμου περί μετανάστευσης της Νέας Ζηλανδίας, και υποστηρίχθηκε:

α) με αποδεικτικά στοιχεία που παρουσίασε ο ίδιος,⁶

β) με τη γνώμη του John Corcoran, ενός εμπειρογνώμονα, ο οποίος είχε ασχοληθεί εκτενώς με τις επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής στη Δημοκρατία του Κιριμπάτι,

γ) με στοιχεία από τη μελέτη που είχε παρουσιάσει η κυβέρνηση της νησιωτικής χώρας το 2007, στο πλαίσιο του Εθνικού Προγράμματος Δράσης (NAPA), βάσει της Σύμβασης – Πλαισίου των Ηνωμένων Εθνών για την Κλιματική Αλλαγή.⁷

Οι εθνικές μεταναστευτικές αρχές της Νέας Ζηλανδίας έκριναν ότι τα παρουσιαζόμενα αποδεικτικά στοιχεία ήταν απολύτως αξιόπιστα και πως οι συνθήκες ζωής στη νησιωτική χώρα είχαν επιδεινωθεί εξαιτίας των απότομων της αλλαγής του κλιματικού συστήματος της Γης. Κατά συνέπεια, υπήρχαν σαφώς ουσιαστικά στοιχεία που καθιστούσαν φανερό ότι απειλείται η ζωή στη Δημοκρατία του Κιριμπάτι ως αποτέλεσμα αυτών των επιπτώσεων.⁸ Παράλληλα, το δικαστήριο δέχθηκε ότι το δικαίωμα στη ζωή πρέπει να ερμηνεύεται ευρέως, αλλά δεν μπόρεσε να επισημάνει οποιαδήποτε πράξη ή παράλειψη της κυβέρνησης της Δημοκρατίας του Κιριμπάτι που θα μπορούσε να υποδηλώνει κίνδυνο αυθαίρετης στέρησης της ζωής του Teitiota, στο πλαίσιο του άρθρου 6 του Συμφώνου, και έτσι δεν έκανε δεκτό το αίτημά του για χορήγηση ασύλου.⁹ Τούτων λεχθέντων, αν και αναγνωρίστηκε η κρισιμότητα της κατάστασης, κρίθηκε ότι δεν είχαν παρουσιαστεί ικανά στοιχεία που να αποδεικνύουν επαρκώς ότι η ζωή του Teitiota και της οικογένειάς του θα διέτρεχε άμεσο κίνδυνο, αν επέστρεφαν στην πατρίδα τους, και επισημάνθηκε ότι ο αιτών δεν μπορεί να θεωρηθεί πρόσφυγας με βάση τη Σύμβαση για τους Πρόσφυγες του 1951.¹⁰

Ο Teitiota άσκησε έφεση κατά της απόρριψης της αίτησης χορήγησης ασύλου ως περιβαλλοντικού πρόσφυγα, τόσο στο High Court όσο και στο Supreme Court της Νέας Ζηλανδίας. Τα ανώτατα δικαστήρια, εντούτοις, εξετάζοντας την υπόθεση, διαπίστωσαν ότι τα παρεπόμενα της κλιματικής αλλαγής στη Δημοκρατία του Κιριμπάτι δεν πληρούσαν τις προϋποθέσεις που απαιτούνταν για την αναγνώριση του Teitiota ως πρόσφυγα και την παραχώρηση σ' αυτόν καθεστώτος ασύλου, επειδή δεν υπήρχε δίωξη του αιτούντος, όπως προβλεπόταν από τη Σύμβαση του 1951. Διαπιστώθηκε, επίσης, η έλλειψη σοβαρής βλάβης ή παραβίασης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων του Teitiota, όταν επέστρεφε πίσω στη χώρα καταγωγής του.

Εμφράστηκε, επιπροσθέτως, η ανησυχία για την επέκταση του πεδίου εφαρμογής της Σύμβασης για τους πρόσφυγες και του «ανοίγματος της πόρτας» σε εκατομμύρια ανθρώπους που αντιμετωπίζουν δυσκολίες λόγω της αλλαγής του κλιματικού συστήματος της Γης, καθώς αναφέρθηκε πως εκατομμύρια άνθρωποι σε χώρες χαμηλού υψομέτρου βρίσκονταν σε παρόμοια κατάσταση. Εν προκειμένω, υποστηρίχθηκε πως, αν γινόταν δεκτό το αίτημα χορήγησης ασύλου, εκατομμύρια άνθρωποι —που βιώνουν την οικονομική εξαθλίωση και τις συνέπειες των φυσικών καταστροφών ή πλήττονται από την κλιματική αλλαγή— θα δικαιούνταν προστασία.¹¹

Τα ανώτατα δικαστήρια, λοιπόν, επιβεβαίωσαν τις αποφάσεις των μεταναστευτικών αρχών της Νέας Ζηλανδίας, κρίνοντας ότι ο Teitiota δεν πληρούσε τις προϋποθέσεις να αναγνωριστεί ως πρόσφυγας βάσει της διεθνούς νομοθεσίας και δεν ήταν αντιμετώπος με άμεση και ανεπανόρθωτη βλάβη όταν επέστρεφε στην πατρίδα του. Μολαταύτα, σημείωσαν ότι η συγκεκριμένη απόφαση δεν αποκλείει την πιθανότητα η υποβάθμιση του περιβάλλοντος που προκύπτει από την κλιματική αλλαγή ή άλλες φυσικές καταστροφές να δημιουργήσει στο μέλλον τις προϋποθέσεις χορήγησης ασύλου.¹²

Η προσφυγή του Ioane Teitiota στην Επιτροπή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του Ο.Η.Ε.

Περίπου μία εβδομάδα μετά την απόφαση του Ανώτατου Δικαστηρίου και την απόρριψη της έφεσής του, ο Teitiota, έχοντας εξαντλήσει όλα τα ένδικα μέσα, απελάθηκε πίσω στη Δημοκρατία του Κιριμπάτι. Παρά ταύτα, δεν εγκατέλειψε την προσπάθεια που είχε αρχίσει και αποφάσισε να συνεχίσει τον αγώνα του για την αναγνώρισή του ως περιβαλ-

λοντικού πρόσφυγα. Τον Φεβρουάριο του 2016, προσέφυγε κατά της κυβέρνησης της Νέας Ζηλανδίας στην Επιτροπή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του Ο.Η.Ε., υποστηρίζοντας ότι η Νέα Ζηλανδία με την απέλασή του παραβίασε το δικαίωμά του στη ζωή, αναφορικά με το άρθρο 6 (παράγραφος 1) του Διεθνούς Συμφώνου για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα, δεδομένου ότι η προαναφερθείσα Επιτροπή έχει δικαιοδοσία μόνο για εικαζόμενες παραβιάσεις του Διεθνούς Συμφώνου και όχι για την αναγνώριση ή μη του καθεστώτος του πρόσφυγα —και δη του περιβαλλοντικού πρόσφυγα.¹³ Ως εκ τούτου, ο ισχυρισμός του μετατράπηκε σε μια εικαζόμενη παραβίαση του δικαιώματος στη ζωή από την υπό συζήτηση χώρα, βάσει της αρχής της *μη επαναπροώθησης*. Ο Τεϊτίοτα ισχυρίστηκε, δηλαδή, ότι παραβιάστηκε η υποχρέωση των κρατών να μην επιστρέφουν ανθρωπους πίσω σε ένα μέρος όπου θα απειλούνταν η ζωή τους.¹⁴ Τα λοιπά στοιχεία παρέμειναν ουσιαστικά τα ίδια με εκείνα που είχε παρουσιάσει στα δικαστήρια της Νέας Ζηλανδίας. Πρόσθετο στοιχείο υπήρξε μόνο ότι, από την επιστροφή του στη Δημοκρατία του Κιριμπάτι, ένα από τα παιδιά του ανέπτυξε μια ασθένεια που προκλήθηκε από το μολυσμένο νερό.¹⁵

Η Επιτροπή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του Ο.Η.Ε., στις 7 Ιανουαρίου 2020, διαπίστωσε με τη σειρά της ότι τα στοιχεία που παρουσιάστηκαν, σχετικά με τους κινδύνους που αντιμετωπίζει η Δημοκρατία του Κιριμπάτι, ήταν απολύτως αξιόπιστα. Ωστόσο, η απόφασή της ήταν αρνητική για τον Τεϊτίοτα, αφού ο κίνδυνος που αντιμετώπιζε δεν ήταν αρκετά συγκεκριμένος. Ήταν βασικά ο ίδιος κίνδυνος που αντιμετώπιζαν όλοι οι άλλοι κάτοικοι της περιοχής.¹⁶ Η Επιτροπή διαπίστωσε ότι στην περίπτωση του Τεϊτίοτα τα δικαστήρια της Νέας Ζηλανδίας δεν παραβίασαν το δικαίωμά του στη ζωή, διότι η ενδελεχής και προσεκτική αξιολόγηση της κατάθεσής του και των άλλων διαθέσιμων πληροφοριών οδήγησαν στο συμπέρασμα πως, παρά τη σοβαρή κατάσταση στη Δημοκρατία του Κιριμπάτι, η κυβέρνηση της χώρας λάμβανε όλα τα απαραίτητα μέτρα προστασίας. Η Επιτροπή υποστήριξε ότι οι βλάβες που προοικαλούνται από την αλλαγή του κλιματικού συστήματος της Γης μπορεί να προκύψουν τόσο μέσω αιφνίδιας έναρξης γεγονότων, όπως οι έντονες καταιγίδες και πλημμύρες, όσο και μέσω διαδικασιών βραδείας έναρξης, όπως η άνοδος της στάθμης της θάλασσας. Συνεπώς, τόσο τα αιφνίδια γεγονότα όσο και οι διαδικασίες αργής έναρξης μπορούν να ωθήσουν τα άτομα να διασχίσουν τα σύνορα και να αναζητήσουν προστασία από τα επακόλουθα που σχετίζονται με την κλιματική αλλαγή.¹⁷ Επιπλέον, η Επιτροπή αποδόμησε και τα υπόλοιπα επιχειρήματα του Τεϊτίοτα.

Η Επιτροπή αποδέχτηκε τον ισχυρισμό ότι η άνοδος της στάθμης της θάλασσας είναι πιθανό να καταστήσει το νησί μη κατοικήσιμο σε 10 έως 15 χρόνια. Παρ' όλα αυτά κατέληξε στο συμπέρασμα ότι ο κίνδυνος αυτός δεν ήταν ούτε προσωπικός ούτε επικείμενος και, επομένως, δεν συνιστούσε παραβίαση του άρθρου 6.¹⁸ Μάλιστα ανέφερε τις προσπάθειες της κυβέρνησης της Δημοκρατίας του Κιριμπάτι, μέσω του Εθνικού Προγράμματος Δράσης Προσαρμογής, και υπογράμμισε ότι υπάρχει επαρκής χρόνος για παρεμβατικές ενέργειες και τη λήψη θετικών μέτρων προστασίας και μετεγκατάστασης του πληθυσμού.¹⁹ Στο πλαίσιο αυτό, η Επιτροπή τόνισε τον ρόλο που επιβάλλεται να διαδραματίσει η διεθνής κοινότητα για να βοηθήσει τις χώρες που πλήττονται από τις συνέπειες της κλιματικής αλλαγής και δήλωσε ότι τα απότοκά της στο μέλλον θα μπορούσαν να ενεργοποιήσουν την υποχρέωση της *μη επαναπροώθησης*. Σύμφωνα με το σκεπτικό αυτό, αν και ο κίνδυνος βύθισης μιας ολόκληρης χώρας θα ήταν ακραίος, οι συνθήκες ζωής σε μια τέτοια κατάσταση θα μπορούσαν να καταστούν ασυμβίβαστες με το δικαίωμα στη ζωή και την αξιοπρέπεια.²⁰

Η Επιτροπή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων κατέληξε στο συμπέρασμα ότι στο μέλλον ενδέχεται να υπάρξουν περιπτώσεις όπου η αρχή της *μη επαναπροώθησης* θα ισχύει για άτομα που εγκαταλείπουν την χώρα καταγωγής τους ένεκα της κλιματικής αλλαγής, εάν οι

άνθρωποι θα είναι σε θέση να παράσχουν στοιχεία σχετικά με την «άμεση απειλή για τη ζωή τους». Ειδικότερα τονίστηκε ότι σε ορισμένες περιπτώσεις οι επιπτώσεις που θα επιφέρει η κλιματική αλλαγή είναι πιθανό να έχουν ως αποτέλεσμα την καταπάτηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των επαναπατριζόμενων, ενεργοποιώντας, κατ' αυτόν τον τρόπο, την υποχρέωση της *μη επαναπροώθησης* από τα κράτη υποδοχής.

Η απόφαση της Επιτροπής δεν ήταν ομόφωνη, γιατί δύο από τα δεκαοκτώ μέλη της διαφώνησαν. Ο Duncan Laki Muhumuza θεώρησε ότι οι συνθήκες που περιέγραψε ο Teitiota ήταν πολύ σοβαρές και ενείχαν πραγματικό κίνδυνο για τη ζωή του. Κατά τον ίδιο, θα ήταν αντίθετο με την προστασία της ζωής να περιμένουμε συχνούς θανάτους, ώστε να θεωρηθεί ότι πληρείται το όριο κινδύνου. Όπως εύστοχα σημείωσε, είναι τουλάχιστον κυνικό να περιμένουμε να αυξηθεί υπέρμετρα ο αριθμός των θανάτων, προκειμένου να δράσουμε για να προστατεύσουμε το δικαίωμα στη ζωή.²¹

Η σημασία των ενεργειών του Ioane Teitiota και των ειλημμένων αποφάσεων

Οι πραγματοποιηθείσες ενέργειες και οι ληφθείσες αποφάσεις έχουν πρωτίστως μια ηθική διάσταση, καθότι αφορούν, από τη μία, την ευημερία των ανθρώπων —και εν προκειμένω του Teitiota και της οικογένειάς του— και, από την άλλη, αναδεικνύουν την ανάγκη αναθεώρησης των παραδοσιακών προσεγγίσεων προστασίας της ανθρώπινης ζωής, δεδομένου ότι θέτουν το εν λόγω ζήτημα σε ένα νέο πλαίσιο, από το οποίο τονίζεται η ανάγκη μίας ολιστικής προσέγγισης, που λαμβάνει υπόψη τις απόρροιας της κλιματικής αλλαγής. Επιπροσθέτως, από ηθικής απόψεως, προβάλλεται το ζήτημα του καθήκοντος και της ευθύνης: τόσο του καθήκοντος και της ευθύνης των ανεπτυγμένων χωρών, όσο και του καθήκοντος και της ευθύνης της Δημοκρατίας του Κιριμπάτι, αλλά και της ατομικής ευθύνης του κάθε ατόμου. Η ευθύνη των ανεπτυγμένων χωρών είναι μεγαλύτερη, καθόσον φέρουν το βάρος τόσο για την επιδείνωση της αλλαγής του κλιματικού συστήματος της Γης όσο και για την ανάσχεσή της. Το κύριο πρόβλημα εδώ είναι ότι οι πολίτες των αναπτυσσόμενων χωρών είναι οι πρώτοι που υποφέρουν, παρόλο που συμβάλλουν σε αυτή σε μικρότερο βαθμό. Αυτό σημαίνει ότι οι ανεπτυγμένες χώρες έχουν καθήκον και υποχρέωση να παρέχουν άσυλο και να εξασφαλίζουν τις βασικές ανθρωπιστικές ανάγκες στους περιβαλλοντικούς πρόσφυγες. Παράλληλα, η Δημοκρατία του Κιριμπάτι φέρει την ευθύνη για την προστασία των πολιτών της από τις συνέπειες της κλιματικής αλλαγής. Εάν είχε λάβει δραστικά προληπτικά μέτρα, ίσως ο Teitiota να μην είχε αναγκαστεί να εγκαταλείψει τη χώρα του. Πέραν της ευθύνης των κρατών, η ηθική φιλοσοφία επισημαίνει επίσης την ατομική ευθύνη, τόσο για την προστασία του περιβάλλοντος όσο και της ανθρώπινης ζωής.

Σε κάθε περίπτωση η απόφαση της Επιτροπής Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του Ο.Η.Ε. χαρακτηρίζεται ορόσημο, καθώς αναγνωρίζει —για πρώτη φορά— ότι η επιστροφή ενός ατόμου σε ένα μέρος όπου η ζωή του κινδυνεύει, λόγω των συνακόλουθων της κλιματικής αλλαγής, θα μπορούσε να παραβιάσει το δικαίωμά του στη ζωή, βάσει του άρθρου 6 του Διεθνούς Συμφώνου για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα.²² Όπως ευθύβολα επισημάνθηκε, αυτή η απόφαση θέτει νέα πρότυπα που θα μπορούσαν να διευκολύνουν την επιτυχία μελλοντικών αιτημάτων ασύλου που σχετίζονται με την αλλαγή του κλιματικού συστήματος της Γης.²³ Κατά συνέπεια, αντιπροσωπεύει μια σημαντική ηθική και νομική εξέλιξη στην προστασία των περιβαλλοντικών προσφύγων βάσει του διεθνούς δικαίου.²⁴ Εν προκειμένω, η Διεθνής Αμνηστία χαιρέτισε την απόφαση της Επιτροπής ως «παγκόσμιο προηγούμενο».²⁵

Από την άλλη πλευρά, η Επιτροπή δεν δικαίωσε τον Teitiota, επειδή έκρινε ότι δεν υπήρχαν αρκετά στοιχεία που να συνηγορούν στην ευόδωση του αιτήματός του για χορήγηση καθεστώτος ασύλου ή προστασίας. Το γεγονός αυτό φανερώνει τους αυστηρούς

περιορισμούς που τέθηκαν για τους μελλοντικούς περιβαλλοντικούς πρόσφυγες. Επί παραδείγματι: Αρχικά παρέμεινε ανοίκεια υψηλό το όριο απόδειξης της παραβίασης του δικαιώματος στη ζωή, διότι οι επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής στην αναντίρρηση πληττόμενη Δημοκρατία του Κιριμπάτι δεν φάνηκαν ικανές να κατοχυρώσουν παραβίαση του άρθρου 6. Δευτερευόντως δόθηκε σημαντική έμφαση στις προσπάθειες της Δημοκρατίας του Κιριμπάτι για την καταπολέμηση των παρεπόμενων της κλιματικής αλλαγής, αλλά δεν εξετάστηκε ο βαθμός στον οποίο αυτό το σχέδιο έχει αποδειχθεί αποτελεσματικό στην αντιμετώπιση των συνεπειών της.²⁶ Ενόψει των ανωτέρω, η απόφαση χρησιμεύει ως προειδοποίηση προς τα κράτη ότι πρέπει να λαμβάνουν υπόψη τα επακόλουθα της αλλαγής του κλιματικού συστήματος της Γης κατά την αξιολόγηση των αιτημάτων ασύλου και, ταυτόχρονα, ανατρέπει τη θέση ότι τα περιβαλλοντικά προβλήματα σπάνια θα αποτελούσαν μοναδική αιτία για μετανάστευση.²⁷

Συμπεράσματα

Αναντιρρήτως, τα απότοκα της κλιματικής αλλαγής είναι ορατά και οι συνέπειές της εμφανείς. Η απόφαση της Επιτροπής Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του Ο.Η.Ε. στην υπόθεση *Teitiota κατά Νέας Ζηλανδίας* αποτελεί ένα σημαντικό βήμα και μία θετική — ηθική πρωτίστως — εξέλιξη στη νομολογία για τους περιβαλλοντικούς πρόσφυγες, που θα δημιουργήσει στο μέλλον ένα καθεστώς προστασίας για τον αυξανόμενο αριθμό ανθρώπων που εκτοπίζονται εξαιτίας των επιπτώσεων της αλλαγής του κλιματικού συστήματος της Γης, δεδομένου ότι πλέον αμφισβητείται εάν ο ορισμός για τους πρόσφυγες, που υιοθετήθηκε το 1951, εξακολουθεί να είναι επαρκής και απαιτείται η αναθεώρησή του, ώστε να συμπεριλάβει τα θύματα της νέας κρίσης του 21^{ου} αιώνα: της κλιματικής αλλαγής.

Ενδεχομένως, η κλιματική αλλαγή δεν απειλεί άμεσα και κατευθείαν τις δυτικές κοινωνίες, αφού τα αποτελέσματά της είναι ακόμη διαχειρίσιμα και εμφανίζονται σταδιακά. Το διεθνές δίκαιο, όμως, επιβάλλεται να προνοήσει για τους περιβαλλοντικούς πρόσφυγες, καθώς εκατομμύρια άνθρωποι αναμένεται να εκτοπιστούν λόγω των περιβαλλοντικών παρεπόμενων. Η διεθνής κοινότητα καλείται να δείξει εμπράκτως την περιβαλλοντική της αλληλεγγύη και προς τον σκοπό αυτό θα μπορούσε να πραγματοποιήσει τις ακόλουθες τρεις συγκεκριμένες ενέργειες, θέτοντας, με τον τρόπο αυτό, σε εφαρμογή μία ασφαλέστερη προοπτική, τόσο για τους περιβαλλοντικούς πρόσφυγες όσο και για τις χώρες υποδοχής τους. Πρώτον να αναγνωρίσει τα δικαιώματα των περιβαλλοντικών προσφύγων, δεύτερον να οργανώσει την περιστασιακή διαμονή τους σε ασφαλή καταφύγια και τη μετέπειτα επιστροφή τους στις εστίες τους ή τη μόνιμη μετεγκατάστασή τους όπου η κατάσταση είναι μη αναστρέψιμη, και τρίτον να χρηματοδοτήσει προγράμματα αντιμετώπισης των περιβαλλοντικών κινδύνων.²⁸

Το ζήτημα των περιβαλλοντικών προσφύγων αποκτά όλο και περισσότερο τη συμπάθεια ατόμων, ομάδων και οργανισμών με φιλοπεριβαλλοντικές και φιλομεταναστευτικές ευαισθησίες —δεδομένου, μάλιστα, ότι δοκιμάζονται ισχυρά οι εκτοπισθέντες και οι οικογένειές τους. Για τον λόγο αυτό, κρίνεται αναγκαίο να νομιμοποιηθεί και να στοιχειοθετηθεί μία πολιτική συνθήκη, εντός της οποίας θα παρέχεται ένα είδος περιβαλλοντικού ασύλου στα άτομα που αναγκάζονται να μετακινηθούν εξαιτίας των επιπτώσεων της αλλαγής του κλιματικού συστήματος της Γης. Το γεγονός αυτό, σε καμία περίπτωση, δεν πρέπει να συνεπάγεται την αποσταθεροποίηση της ειρήνης στις πληττόμενες περιοχές, εφόσον όσοι εκτοπίζονται από συγκρούσεις, το ξέσπασμα των οποίων προήλθε από την κλιματική αλλαγή, θα μπορούσαν να θεωρηθούν νόμιμα πρόσφυγες.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Essam El-Hinnawi, *Environmental Refugees* (Nairobi: United Nations Environment Programme, 1985), <https://digitallibrary.un.org/record/121267>.
2. “Σύμβαση του 1951 για το καθεστώς των προσφύγων,” Υπατη Αρχή Αρμοστέια του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες (UNHCR), <https://www.unhcr.org/gr/wp-content/uploads/sites/10/2018/01/04-symvasiprotokollo.pdf>.
3. Θεοδόσιος Ν. Πελεγρίνης, *Ιατρική Ηθική* (Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα, 2009), 77.
4. Kenneth Weiss and Birgit Krippner, “Exile by Another Name,” *Foreign Policy* 50 (2015): 48-56.
5. Simon Behrman and Avidan Kent, “The Teitiota Case and the limitations of the human rights framework,” *QIL* 1 (2014): 25-39.
6. Simon Behrman and Avidan Kent, ed., *Climate refugees: beyond the legal impasse?* (London: Routledge, 2018), 121-129.
7. “Ioane Teitiota v. New Zealand. Claim of a violation of the right to life due to removal to Kiribati impacted by climate change, no violation as threshold of real, personal risk not met,” Center for Civil and Political Rights (CCPR), τελευταία επίσκεψη Φεβρουαρίου 24, 2023, <https://ccprcentre.org/decision/17018>.
8. Behrman and Kent, “The Teitiota Case,” 25-39.
9. “Ioane Teitiota v. New Zealand.”
10. Samvel Varvastian, “The Advent of International Human Rights Law in Climate Change Litigation,” *Wisconsin International Law Journal* 38, no.2 (June 2021): 369-425.
11. “Ioane Teitiota v. The Chief Executive of the Ministry of Business, Innovation and Employment,” Climate Change Litigation Databases, τελευταία επίσκεψη Ιανουαρίου 10, 2023, <http://climatecasechart.com/non-us-case/ioane-teitiota-v-the-chief-executive-of-the-ministry-of-business-innovation-and-employment/>.
12. “Ioane Teitiota v. New Zealand.”
13. “Ioane Teitiota v. New Zealand.”
14. Behrman and Kent, “The Teitiota Case,” 25-39.
15. “Historic UN Human Rights case opens door to climate change asylum claims,” United Nations (OHCHR), τελευταία επίσκεψη Ιανουαρίου 9, 2023, <https://www.ohchr.org/en/press-releases/2020/01/historic-un-human-rights-case-opens-door-climate-change-asylum-claims>.
16. “Human Rights Committee,” 36/30.
17. “Historic UN Human Rights case.”
18. “Ioane Teitiota v. New Zealand.”
19. Mélissa Godin, “Climate Refugees cannot be Forced Home, U.N. panel says in Landmark Ruling,” *Time*, January 20, 2020, τελευταία επίσκεψη Δεκεμβρίου 20, 2022, <https://time.com/5768347/climate-refugees-un-ioane-teitiota/>.
20. “Historic UN Human Rights case.”
21. “Views adopted by the Committee under article 5 (4) of the Optional Protocol, concerning communication No. 2751/2016: Human Rights Committee,” United Nations Digital Library, τελευταία επίσκεψη Μαρτίου 15, 2023, <https://digitallibrary.un.org/record/3981779>.
22. Weiss and Krippner, “Exile by Another Name,” 48-56.

23. “Historic UN Human Rights case.”
24. Weiss and Krippner, “Exile by Another Name,” 48-56.
25. “UN landmark climate refugee ruling sets global precedent,” Amnesty International, τελευταία επίσκεψη Δεκεμβρίου 26, 2013, www.amnesty.org.uk/press-releases/un-landmark-climate-refugee-ruling-sets-global-precedent.
26. Weiss and Krippner, “Exile by Another Name,” 48-56.
27. Κωνσταντίνα–Χριστίνα Βρατσάνου, Χαρά Γιαννακοπούλου, Κωνσταντίνα Σκαναβή και Βαλεντίνα Πλάκα, “Περιβαλλοντική μετανάστευση: Προκλήσεις και προοπτικές,” στο *Περιβαλλοντική Κοινωνιολογία*, επ. Ευάγγελος Μανωλάς (Αθήνα: Gutenberg, 2017), 89.
28. Βρατσάνου, Γιαννακοπούλου, Σκαναβή και Πλάκα, “Περιβαλλοντική μετανάστευση: Προκλήσεις και προοπτικές,” 83.